



Віталій Скуратівський,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальної і гуманітарної політики НАДУ
Олена Линдюк,
аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики НАДУ

Соціальна безпека українського суспільства та шляхи її забезпечення

У статті проведено теоретико-методологічний аналіз забезпечення соціальної безпеки. Обґрунтовано шляхи її оптимізації.

Ключові слова: державне регулювання, соціальні відносини, соціальна безпека, класові відносини, трудові відносини, оплата праці, соціальний захист, пенсійне забезпечення.

In this article theoretical and methodological analysis of social security are conducted. Ways of the optimization social security are argued.

Key words: government regulation, social relations, social security, labour relations, pension providing.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах сьогодення посилюється соціальна напруженість в Україні, знижується добробут та життєвий рівень населення. Негативні тенденції в соціальній сфері та накопичені соціальні проблеми створюють загрози національній безпеці та подальшому розвитку суспільства, які можуть стати причинами порушення рівноваги та стабільності. Тому актуальним є дослідження стану забезпечення соціальної безпеки в Україні з метою розробки превентивних заходів та недопущення загроз, які можуть дестабілізувати соціальну та інші сфери.

У системі чинників, які детермінують процес забезпечення соціальної безпеки, значне місце належить соціальним відносинам. Недостатність теоретичних напрацювань з проблем забезпечення соціальної безпеки Ук-

раїнської держави в аспекті таких важливих її складових, як соціальні відносини, соціальний захист та пенсійне забезпечення знижує ефективність та якість державного управління.

В Україні відсутній комплексний механізм управління соціальною безпекою, не визначена і не розроблена нормативно-правова база державної політики щодо забезпечення соціальної безпеки. Тому слід визначити нові підходи та розробити шляхи забезпечення соціальної безпеки в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Важливі теоретико-методологічні та практичні проблеми забезпечення соціальної безпеки розкриті в працях відомих учених М.Волгіна, В.Гошовської, І.Гнибіденка, А.Колота, В.Куценка, Е.Лібанової, О.Новікової, Г.Ситника, В.Трощинського, В.Удовиченка та інших.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Дослідження проблем соціальної безпеки українського суспільства не набуло системного характеру, недостатньо обґрунтовано шляхи її забезпечення. Перевага віддається дослідженню проблем соціальної безпеки на державному рівні в системі національної безпеки.

Мета статті - здійснити теоретико-методологічний аналіз поняття "соціальна безпека", визначити чинники її забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із пріоритетних напрямів соціальної політики є державна політика, спрямована на формування та збагачення соціальної безпеки людини і суспільства. Соціальний захист, соціальна безпека, з одного боку, та соціальний розвиток, соціальні відносини - з другого, органічно поєднані: без розвинутих соціальних відносин не може бути стабільної соціальної безпеки людини, суспільства, а остання значною мірою зумовлює розвиненість, зрілість процесів соціального, суспільного розвитку.

Поняття "соціальна безпека" в науковій літературі досліджено недостатньо, не знайшло відповідного розвитку в системі соціальної політики та національної безпеки України. В Декларації про державний суверенітет України соціальна безпека розглядається як "стан гарантованої правової та інституціональної захищеності життєво важливих соціальних інтересів особи й суспільства від внутрішніх і зовнішніх загроз" [1]. Закон України "Про основи національної безпеки України" визначає безпеку як "захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам" [3].

Вченими поняття "соціальна безпека" трактується по-різному: як стан гарантованості правової та інституційної захищеності життєво важливих соціальних інтересів людини, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз [11, с. 17]; стан і характеристика міри досягнення опти-

мального рівня безпеки функціонування, відтворення і розвитку соціальної системи, яке забезпечується сукупністю здійснюваних державою і суспільством політичних, правових, економічних, ідеологічних, організаційних і соціально-психологічних заходів, які дають змогу зберегти існуючі в суспільстві конституційний устрій, соціальну стабільність, не допускаючи їх послаблення [9, с. 714]; одна з найважливіших внутрішніх складових національної безпеки, характеристика ступеня соціальної стабільності суспільства [13, с. 62]; стан суспільства, за якого забезпечується нормальне відтворення суспільства як демографічної популяції, як нації, як народу [7, с. 24] тощо.

На нашу думку, соціальна безпека - це стан життєдіяльності людини та суспільства, що характеризується сформованою, сталою соціальною системою забезпечення соціальних умов діяльності особистості, її соціальної захищеності, стійкості до впливу чинників, які підвищують соціальний ризик. Забезпечення соціальної безпеки в будь-якій країні здійснюється засобами державної, насамперед соціальної політики. Поняття "соціальна безпека" є комплексним, містить економічні, політичні, соціальні та духовні аспекти, відображає все те, що впливає на середовище існування людини, на якість життя людей, робить суспільство стійким, здатним до розвитку.

Стан соціальної безпеки в єдності демографічних, економічних та соціокультурних аспектів, на думку А.Пріятецьчука, являє собою соціальну стабільність, яка виступає як мета або стан соціальної безпеки. Соціальна безпека пов'язана із стійкістю соціально-політичної системи до несприятливих впливів, з її здатністю до суспільної інтеграції та адаптації до умов, що змінюються. Тому передумовою забезпечення соціальної безпеки є наявність так званих запобіжників, основним завданням яких є унеможливлення виходу основних елементів соціально-політичної системи за критичні межі [7, с. 137].

Основні засади державної політики, спрямованої на забезпечення національної безпеки у соціальній сфері, визначені в Законі України "Про основи національної безпеки України", це створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення зростання рівня життя і добробуту населення.

До загроз національній безпеці України в зазначеному документі відносять: неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення; кризу системи охорони здоров'я і соціального захисту населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб; загострення демографічної кризи; зниження можливостей здобуття якісної освіти представниками бідних прошарків суспільства; прояви моральної та духовної деградації суспільства [3].

Структурно-функціонально система соціальної безпеки складається із таких елементів: суб'єктів соціальної безпеки (органи державного управ-

ління, інститути громадянського суспільства); об'єктів соціальної безпеки (інтереси та цінності людини, суспільства, держави); принципів формування та забезпечення соціальної безпеки; механізмів та інструментів державної політики щодо забезпечення соціальної безпеки. Забезпечується соціальна безпека шляхом реалізації державної політики з використанням механізмів та інструментів державного управління. Важливим інструментом формування соціальної безпеки є дотримання соціальних стандартів якості та рівня життя. Держава повинна затвердити пріоритетними не мінімальні, а оптимальні соціальні стандарти, які мають забезпечити різним категоріям населення рівні соціальні можливості, перспективи горизонтальної і вертикальної мобільності та умови для саморозвитку [6, с. 487].

Соціальна безпека забезпечується в процесі трансформації суспільних, зокрема соціальних відносин. Основними складовими соціальної сфери, через які виявляється рівень забезпечення соціальної безпеки, зокрема, є добробут, рівень доходів населення, оплата праці, стан здоров'я, зайнятість, демографічна ситуація, соціально-класова диференціація, соціальний захист, пенсійне забезпечення тощо. Вона залежить від соціально-економічного розвитку, наявності людських, матеріальних, природних ресурсів.

Стан соціальної безпеки в Україні характеризується низьким рівнем та якістю життя громадян України, несформованістю середнього класу; значною часткою населення, яке живе за межею бідності, поглибленням демографічної кризи, скороченням тривалості життя, старінням населення. Ситуація на вітчизняному ринку праці характеризується зростанням застійного безробіття, низькою ефективністю праці та недостатнім рівнем її оплати; зuboжінням значної частини працюючого населення; відсутністю умов збереження і розвитку людського, трудового та інтелектуального потенціалу країни; погіршенням стану здоров'я працівників; низькою вартістю робочої сили тощо. Не завжди соціальна допомога надається тим категоріям населення, які її дійсно потребують, призводячи до неефективного використання ресурсів та нерівності в системі соціального захисту.

Соціальні деформації (стрімке соціальне розшарування, збідніння широких верств населення, руйнація трудового потенціалу суспільства) створюють загрози соціальній безпеці України. Одним з головних чинників загрози соціальній безпеці держави є "соціальні суперечності, що виникають усередині соціальної системи, але не всі протиріччя, а лише ті, що призводять до соціального конфлікту" [11, с. 13].

Основними чинниками загроз національній безпеці у соціальній сфері виокремлено: низький рівень життя та соціальної захищеності значних верств населення; наявність великої кількості громадян працездатного віку, не зайнятих суспільно корисною діяльністю; незадовільний стан системи охорони здоров'я; тенденції моральної та духовної деградації в суспільстві;

неконтрольовані міграційні процеси в країні тощо [5]. Відповідно, все, що знижує якість життя, завдає шкоди конкретній людині, суспільству в цілому, є факторами, які загрожують соціальній безпеці. Існує чітка залежність між показником соціальної стабільності суспільства та рівнем соціальної безпеки. Порушення соціальної стабільності суспільства неминуче призводить до підвищення соціальної небезпеки [7; 8].

Найвні загрози соціальній безпеці спричинені низькою ефективністю та якістю державного управління соціальними процесами. На нашу думку, перелічені вище чинники є лише похідними від недосконалості рішень, які приймаються органами влади, діяльність якої характеризується суперечливістю, орієнтацією на досягнення поодиноких цілей та недостатнім урахуванням практичної адаптованості заходів, що впроваджуються, до реальних умов, які склалися в суспільстві. Одним із протиріч, на думку вчених, є співвідношення між рівнем розвитку соціального управління і реальним забезпеченням соціальної безпеки та сталого розвитку суспільства.

Концепцією (основами державної політики) національної безпеки визначені основні напрями державної політики України щодо питань соціальної сфери, а саме: виявлення та усунення причин, що призводять до різкого розшарування суспільства; вжиття заходів щодо протидії кризовим демографічним процесам; створення ефективної системи соціального захисту людини, охорони та відновлення її фізичного і духовного здоров'я; стимулювання розвитку та забезпечення всебічного захисту освітнього і культурного потенціалу країни; захисту прав споживачів [5].

Основними завданнями забезпечення соціальної безпеки є виявлення й оцінка ризиків та загроз, пошук резервів підвищення соціальної безпеки та прискорення соціально-економічного розвитку держави, розробка механізмів, засобів і методів, які запобігають соціальним загрозам. Наразі система соціальної політики щодо забезпечення соціальної безпеки потребує перегляду, оскільки держава неспроможна забезпечити соціальні права та гарантії громадян, визначені Конституцією України. Підвищенню ефективності процесу забезпечення соціальної безпеки сприятиме модернізація всієї системи суспільних відносин, які б адекватно відповідали новим потребам людей та можливостям їх реалізації. Доцільно розробити стратегію забезпечення соціальної безпеки, тактику і заходи, адекватні викликам і загрозам сучасного суспільства. Оскільки безпосередній вплив на забезпечення соціальної безпеки, формування добробуту людей справляють економічні відносини і насамперед відносини власності за вирішальної ролі інституту приватної власності, то забезпеченню соціальної безпеки, добробуту населення сприятиме реалізація стратегічної мети - формування в країні ринкових відносин на основі нового способу їх упорядкування - ринкового саморегулювання.

Створення умов для економічної свободи, можливість вільного вибору сфери господарської діяльності, розвиток підприємництва, малого та

середнього бізнесу, економічна стабілізація, реформування відносин власності, лібералізація господарських зв'язків тощо є тими чинниками, які сприятимуть створенню економічних передумов для розширення сфери впливу економічних відносин на соціальний розвиток суспільства, забезпечення його соціальної безпеки. Шляхом розбудови національної економічної системи є формування в суспільстві соціальних цінностей у сфері економічного життя, що ґрунтуються на свободі економічної діяльності, незалежності суб'єктів господарського життя, які сприяють соціальному розвитку, новій якості соціальних відносин, значно підвищують соціальний статус людини. Легалізація української економіки, зниження рівня тіньових відносин, обмеження корумпованості та економічної злочинності, розмежування владних і бізнес-еліт дають змогу посилити економічні фактори соціального розвитку країни та забезпечити соціальну безпеку українського суспільства.

Особливо важливе місце в системі державної політики щодо забезпечення соціальної безпеки посідає розвиток соціально-класових відносин. Соціально-класові відносини становлять соціальну структуру суспільства, основу соціальної сфери, значною мірою детермінують самореалізацію людиною власного соціального потенціалу, стан її соціальної безпеки. Шляхами забезпечення розвитку соціально-класових відносин є формування елементів сучасної соціально-класової структури суспільства і розвиток середнього класу як чинника соціально-політичної та економічної стабільності суспільства на основі динамічних процесів соціальної мобільності. Розвиток соціальної структурованості суспільства, формування нової системи соціально-класових відносин, середнього класу в Україні значною мірою зумовлені зрілістю відносин власності як глибинного чинника розвитку економіки країни [12, с. 25].

Вагому роль у забезпеченні соціальної безпеки відіграють соціально-трудова відносини. Розвитку соціально-трудова відносин і насамперед ринку праці та зайнятості населення сприятимуть: підвищення ефективності використання трудового потенціалу, забезпечення продуктивної зайнятості, скорочення прихованого безробіття, створення нових і ефективного використання наявних робочих місць, розширення заходів активної політики зайнятості, розвиток підприємництва, здійснення політики підтримки самозайнятості населення, підвищення його територіальної мобільності з метою перерозподілу робочої сили між регіонами. Зазначені заходи сприятимуть оптимізації моделі доходів населення і формуванню середнього класу в державі. Пріоритетним шляхом забезпечення соціальної безпеки має стати трансформація політики доходів, яка забезпечить підвищення рівня життя населення, стимулювання економічної активності та зайнятості, скорочення патерналістських очікувань та утриманських настроїв у суспільстві, сприятиме формуванню необхідних надходжень до фондів соціального страху-

вання та бюджетів усіх рівнів. Слід здійснити комплексну та системну реформу системи оплати праці, перехід від її регулювання шляхом підвищення законодавчо встановленого мінімального рівня до формування обґрунтованих міжпосадових та міжкваліфікаційних співвідношень. Цьому має сприяти розвиток системи договірної регулювання, більш чітка позиція держави в рамках соціального діалогу.

Реформування системи оплати праці доцільно спрямувати на наближення рівня галузевої та кваліфікаційної структур оплати праці до реальних вартості та стану робочої сили, формування дієвого та гнучкого ринку праці, підвищення мобільності робочої сили. Слід підтримувати розвиток самозайнятості, зайнятості у сфері малого бізнесу. Зміни в системі оплати праці сприятимуть подоланню масштабної бідності, формуванню численного середнього класу, нової соціально-класової структури, подібної до європейських зразків, створенню умов для сповільнення відпливу працездатного населення з країни, скороченню обсягів зовнішніх трудових міграцій.

Серед шляхів забезпечення соціальної безпеки, створення умов для реалізації соціального потенціалу людини нами виокремлено необхідність розвитку відносин соціального партнерства, соціального діалогу. Мета останнього визначається як утвердження в суспільстві соціальної злагоди, громадянського миру; збалансування інтересів різних класів, верств населення; врегулювання виробничих, трудових відносин у сфері праці та зайнятості, удосконалення взаємодії представницьких органів сторін соціально-трудова відносин; підвищення ролі держави як гаранта соціального партнерства.

У системі особливих пріоритетів державної політики щодо забезпечення соціальної безпеки важливе місце відводиться удосконаленню системи соціального захисту населення. Надзвичайно важливим є удосконалення державних механізмів системи соціального захисту населення, підвищення добробуту громадян, боротьба з бідністю засобами ефективного та адресного соціального захисту, гарантування гідної оплати праці та справедливого пенсійного забезпечення. Підтримка непрацездатних та уразливих верств населення залишається важливою складовою соціального захисту. Проте поширення бідності у суспільстві, підвищені ризики якої характерні для окремих соціально-демографічних груп (сім'ї з дітьми, інваліди або безробітні працездатного віку), свідчить про недостатню ефективність соціальної допомоги найбільш незахищеним категоріям населення. Підвищення ефективності видатків на соціальний захист населення можливе лише в умовах подальшого реформування як системи соціальної допомоги, що фінансується з бюджету, так і соціального страхування.

Важливим пріоритетом державної політики забезпечення соціальної безпеки є формування і стабільне функціонування пенсійної системи, втілення в життя пенсійних прав шляхом здійснення активної пенсійної політи-

ки. Важливим є продовження реформування пенсійної системи, зважаючи на песимістичні демографічні прогнози, низький середній рівень пенсійного забезпечення, поширення неформальної економіки та тіньової зайнятості тощо. Тому серед пріоритетних заходів за цим напрямом слід: забезпечити єдиний і справедливий порядок призначення пенсій для всього населення; ліквідувати необґрунтовану диференціацію за розміром пенсій; прискорити запровадження другого, накопичувального рівня загальнообов'язкової пенсійної системи, що стимулюватиме подовження тривалості трудового стажу, сприятиме детінізації зайнятості та оплати праці, сплаті внесків на пенсійне страхування, здійсненню заходів щодо інституційного забезпечення накопичувальної системи пенсійного страхування; прискорити розвиток недержавного пенсійного страхування, зокрема забезпечити чітку координацію діяльності державних регуляторів; розробити надійні фінансові інструменти.

Концептуальні засади реформування нормативно-правової бази соціальної безпеки необхідно розробляти на основі аналізу ефективності реалізації соціальних та економічних програм. У законодавстві України доцільно систематизувати такі складові соціальної безпеки, як соціальні інтереси, загрози та напрями її забезпечення.

У чинних нормативно-правових актах, що визначають державну політику у сфері соціальної безпеки, відсутня системність (дотримання визначених на перспективу пріоритетів) та наступність (логічний зв'язок цих актів із попередніми та наступними спорідненими актами). Тому слід у чинних нормативно-правових актах, що визначають державну політику у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, чітко визначити пріоритети цієї політики, що сприятиме сприйняттю та реалізації її як єдиного взаємопов'язаного комплексу принципів та заходів. У таких актах доцільно чітко визначити показники результативності, які б дали змогу оцінити актуальний стан реалізації та ефективність державної політики.

Отже, основними шляхами державної політики забезпечення соціальної безпеки є:

- у сфері духовних відносин: створення умов для розвитку інтелектуального потенціалу та капіталу суспільства, загальнолюдських світоглядних цінностей, збагачення духовної культури, динамізація розвитку науки, реформування системи освіти, формування концептуальних засад демократизації соціогуманітарного освітянського поля, гуманізація системи державного управління, суспільного життя;

- у сфері політичних відносин: розв'язання наявних суперечностей у системі владних відносин, посилення дієздатності держави, політичних партій у регулюванні процесів суспільного розвитку, створення надійної політико-правової системи стримувань і противаг як неодмінної умови збалансованості, єдності гілок влади, утвердження ефективної системи державного управління;

- у сфері економічних відносин: створення умов для посилення дієздатності держави у вирішенні стратегічних завдань соціально-економічного розвитку суспільства в процесі функціонування цивілізованих ринкових відносин, функціонування та вдосконалення відносин власності, здійснення радикальних правових заходів щодо максимальної детінізації української економіки;

- у сфері соціально-класових відносин: формування різноманітних елементів сучасної соціально-класової структури суспільства, насамперед розвитку середнього класу як чинника соціально-політичної та економічної стабільності, соціуму на основі динамічних процесів соціальної мобільності;

- у сфері соціально-трудова відносин: створення умов для підвищення соціально-економічної активності населення; застосування сучасних мотиваційних і стимулюючих механізмів високопродуктивної праці; забезпечення достатнього життєвого рівня кожної людини на основі здійснення зваженої активної політики доходів; упровадження гнучкої, динамічної системи оплати праці; розширення заходів активної політики на ринку праці, зокрема створення робочих місць у секторі громадських робіт, будівництві інфраструктури тощо;

- у сфері соціального захисту: формування динамічної, гнучкої системи соціального захисту; розробка і впровадження в практику нової моделі соціального страхування; подолання демографічної кризи; недопущення руйнування людського, трудового та інтелектуального потенціалу, забезпечення їх розвитку; удосконалення правової системи щодо захисту та забезпечення реалізації соціальних прав і гарантій; підвищення рівня та якості життя населення; реформування системи соціальної допомоги, посилення її адресності; спрямування бюджетних соціальних видатків на розвиток людського потенціалу, підвищення його якості як основи економічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки; підвищення доступності та якості послуг освіти й охорони здоров'я, розвиток соціальної інфраструктури, сприяння духовному та фізичному розвитку населення;

- у пенсійній сфері: реформування системи пенсійного забезпечення та пенсійного страхування; підвищення ефективності пенсійних видатків в умовах обмеженості бюджетних ресурсів, що передбачає: нові управлінські підходи до планування пенсійних виплат; визначення ступеня участі та повноважень основних партнерів у фінансуванні та адмініструванні пенсійних програм; запровадження системи критеріїв та індикаторів з метою моніторингу й оцінки досягнення визначених цілей. Впровадження накопичувального рівня пенсійного страхування безпосередньо впливатиме на збільшення обсягів заощаджень на накопичувальних пенсійних рахунках, що дасть змогу використовувати інвестиційні ресурси накопичувальної пенсійної системи України.

Важливим є підвищення ефективності державного та регіонального управління соціальною безпекою. Для ефективної реалізації визначених напрямів забезпечення соціальної безпеки виникає необхідність розробки досконалого механізму узгодження інтересів держави та регіонів, формування системи пріоритетних інтересів держави з урахуванням регіональних особливостей.

Висновки з даного дослідження. Аналіз теоретичних засад забезпечення соціальної безпеки, визначення чинників її забезпечення дали змогу обґрунтувати шляхи забезпечення соціальної безпеки українського суспільства в аспекті таких важливих складових суспільних відносин, як економічні, соціально-класові, соціально-трудова відносини, соціальний захист та пенсійне забезпечення. Формування ефективного механізму забезпечення соціальної безпеки потребує розробки та вдосконалення концептуальних і правових основ її забезпечення. Забезпечення соціальної безпеки має бути спрямовано насамперед на недопущення непоправних соціальних руйнувань або таких негативних наслідків, що потребують для свого відновлення дуже великих зусиль і тривалого часу.

Перспективи подальших розвідок (досліджень) у даному напрямі. Доцільно розробити механізм державної політики забезпечення соціальної безпеки, впровадити науково обґрунтовану систему її оцінки та виміру.

Список використаних джерел

1. Декларація про державний суверенітет України // Відом. Верхов. Ради УРСР. - 1996. - С. 2.
2. Державна політика в соціогуманітарній сфері : підручник / [авт. кол. : В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, П. К. Ситник та ін.] ; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського. - К. : НАДУ, 2010. - 284 с.
3. Закон України про основи національної безпеки України. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>
4. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. - К. : НАДУ, 2010. - 820 с.
5. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України : постанова Верхов. Ради України від 16 січ. 1997 р. № 397 // Відом. Верхов. Ради України. - 1997. - № 10.
6. Куценко В. І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / В. І. Куценко, В. П. Удовиченко. - Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2011. - 656 с.
7. Приятельчук А. О. Соціальна безпека в контексті управління розвитком суспільних відносин / А. О. Приятельчук, О. М. Іщенко // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. - К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2010. - № 19. - С. 135-140.
8. Скуратівський В. А. Соціальна політика : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. - К. : Вид-во УАДУ, 2003. - 365 с.
9. Социальная политика : учебник / под общ. ред. Н. А. Волгина. - 2-е изд., стер. - М. : Изд-во "Экзамен", 2004. - 736 с.

10. Соціальна безпека: пошук нової парадигми : зб. наук. ст. - К., 2004. - 172 с.
11. Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія / І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова та ін. ; за ред. І. Ф. Гнибіденка, А. М. Колота, В. В. Рогового. - К. : КНЕУ, 2006. - 292 с.
12. Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб. / [авт. кол. : В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський та ін.] ; за ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського : у 2 ч. - К. : НАДУ, 2009. - Ч. 1. - 456 с.
13. Філософія політики : корот. енцикл. словн. / [авт.-упоряд. В. П. Андрущенко]. - К. : Знання України, 2002. - 670 с.

Світлана Горбатюк,

*кандидат наук з державного управління,
начальник протокольного відділу НАДУ*

Проблема соціального відчуження в умовах суспільних трансформацій

У статті проведено аналіз основних соціально-економічних причин соціального відчуження, таких як невигірне місце окремих груп населення на ринку праці та бідність, розкрито характерні особливості, виявлено тенденції і визначено шляхи подолання цього явища в Україні.

Ключові слова: соціальне відчуження, ринок праці, бідність.

The analysis of socio-economic reasons of social exclusion such as non-winning position of certain groups of population at the labour market and poverty are analyzed. Its key characteristics are explored, trends and the ways of overcoming this problem in Ukraine are defined.

Key words: social exclusion, market of labour, poverty.

Постановка проблеми. З проголошенням незалежності України розпочалась розбудова демократичної, незалежної, соціальної, правової держави. Загальновідомо, що розвиток молодій країні супроводжується системним реформуванням усіх сфер суспільства. Водночас трансформаційні зрушення в національній економіці України об'єктивно призвели до змін у соціально-економічній структурі суспільства, параметрів соціальної стратифікації та посилення поляризації населення країни. Це викликало зростання соціально небезпечних процесів, серед яких окреме місце належить соціальному відчуженню (соціальній ексклюзії) як наслідку низхідної соціальної мобільності.

Європейською соціальною хартією, яка була ратифікована Верховною Радою України Законом України від 14 вересня 2006 р. № 137-V, соціальне відчуження визнано однією з найбільш актуальних проблем сучасності [2]. Загостренню цієї проблеми в Україні сприяла глобальна економічна криза 2008-2009 рр., незавершеність інституціональних перетворень у соціальній